

ДУЙЛОВСЬКИЙ О. В.,
ад'юнкт кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.97

СТАН ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ У ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬКАХ МВС УКРАЇНИ У 2012-2013 РОКАХ

Автор розглядає питання сучасного правового забезпечення дотримання дисципліни та законності у внутрішніх військах МВС України, які з березня 2014 року проходять процедуру реорганізації в національну гвардію. На основі аналізу стану дисципліни та законності у внутрішніх військах автором визначені основні види порушень військової дисципліни, надзвичайних подій та злочинів, вчинюваних військовослужбовцями. Також зазначено основні групи причин та умов, що сприяли їх вчиненню.

Ключові слова: порушення дисципліни, законність, військовий злочин, причини порушень військової дисципліни, причини та умови порушень військової дисципліни і законності.

Автор рассматривает вопросы правового обеспечения соблюдения воинской дисциплины и законности во внутренних войсках МВД Украины, которые с марта 2014 года проходят процедуру реорганизации в национальную гвардию. На основе анализа состояния дисциплины и законности во внутренних войсках автором определены основные виды нарушений воинской дисциплины, чрезвычайных происшествий и преступлений, совершаемых военнослужащими. Также определены основные группы причин и условий, содействовавших их совершению.

Ключевые слова: нарушение дисциплины, законность, воинское преступление, причины нарушений воинской дисциплины, причины и условия нарушений воинской дисциплины и законности.

An author examines the questions of the legal providing of observance of military discipline and legality in the internal troops of MVD of Ukraine, which from March, 2014 pass procedure of reorganization in national household troops. On the basis of analysis of the state of discipline and legality in internal troops it is indicated an author on the basic types of violations of military discipline, extraordinary incidents and crimes, accomplished servicemen. The basic groups of reasons and terms, assisting them are also certain.

Key words: violation of discipline, legality, military crime, reasons of violations of military discipline, reason and condition of violations of military discipline and legality.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблеми дотримання дисципліни і законності в діяльності всіх державних структур є актуальними та важливими. Для правоохоронних органів це ще важливіше, оскільки всі правоохоронні структури України покликані не лише захищати порушені права та свободи людини і громадянина, а й забезпечувати охорону всіх суспільних відносин у державі. Стан дотримання дисципліни та законності в діяльності правоохоронних органів постійно вивчається та аналізується на різних рівнях. Для внутрішніх військ, які зараз проходять процедуру реорганізації в національну гвардію (з березня поточного року), питання дотримання дисципліни і законності є вкрай нагальними,

тому що така реорганізація повинна сприяти зменшенню ризиків порушення законів серед військовослужбовців.

Зв'язок проблеми з важливими науковими і практичними завданнями. Обрана тема дослідження виконується в межах тематики наукових досліджень кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ і відповідає тематиці кримінологічних досліджень в Україні, Пріоритетним напрямом наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України від 29.07.2010 № 347), Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. та рекомендаціям Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України.

Метою даного дослідження є дослідження стану дисципліни та законності у внутрішніх військах до початку їх реорганізації (до березня 2014 року), а також причин та умов, що цьому сприяли.

Аналіз наукових досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вивчення обставин, що сприяли вчиненню порушень дисципліни і законності в державних військових формуваннях та в правоохоронних органах, привертало увагу вчених у різні часи розвитку української державності. До проблем визначення різних форм та видів злочинної поведінки дорадянської доби зверталися М.М. Таганцев, М.Н. Гернет, С.П. Ординський, І.Т. Тарасов, Е.Н. Тарновський, Г.С. Фельдштейн, І.Я. Фойницький, М.П. Чубинський та інші. Роботи зазначених авторів стали передвісниками та підґрунтям проведення сучасних кримінально-правових та кримінологічних досліджень військових злочинів та злочинів, вчинених у сфері правоохорони.

Однак питанням розгляду стану дисципліни та законності в цілому у внутрішніх військах МВС України, причин вчинення військовослужбовцями внутрішніх військ порушень військової дисципліни та законності, їх видів присвячено дуже мало уваги, тому ми й звертаємося до них.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За результатами діяльності Головного управління внутрішніх військ МВС України (з квітня 2014 року це Головне управління національної гвардії) та підпорядкованих йому територіальних управлінь у минулому році було встановлено основні причини вчинення військовослужбовцями порушень дисципліни та законності [1, с. 1].

Аналіз статистичних даних по внутрішніх військах за 2013 рік та вивчення стану військової дисципліни у військових частинах свідчать про те, що в управліннях територіальних командувань (далі – ТрК), навчальних закладах, військових частинах постійно проводилися різного роду організаційні та практичні заходи, спрямовані на виконання вимог Міністра внутрішніх справ України, командувача внутрішніх військ МВС України та рішень військової ради внутрішніх військ МВС України щодо зміцнення дисципліни і законності серед особового складу, недопущення злочинних проявів та інших надзвичайних подій.

Серйозною перевіркою психологічної та фізичної витривалості для багатьох військових частин стало виконання завдань з охорони громадського порядку в м. Києві у листопаді 2013 року – лютому 2014 року. В умовах напруженої криміногенної обстановки в країні та в м. Києві, складної оперативної обстановки в центрі міста військовослужбовці продовжували виконувати свої службові та професійні обов'язки, дотримуючись принципів законності, гуманізму та поваги до особи, надійно підтримували правопорядок під час проведення масових заходів у центральній частині столиці, що перейшли у масові заворушення та напади на представників правоохоронних органів, і демонстрували при цьому достатній рівень організованості та військової дисципліни [1, с. 2–3].

За підсумками виконання службових, професійних та оперативних завдань у 2013 році у 43 з'єднаннях та військових частинах (що складають 61% від їх загальної кількості) не було вчинено жодного злочину, у 61 (87% від загальної кількості) – надзвичайних подій. За період усього року найбільш ефективно вирішувалися питання щодо зміцнення військової дисципліни серед військовослужбовців керівним складом управлінь Кримського (м. Сімферополь)¹ та Північного (м. Київ) ТрК, Академії внутрішніх військ МВС України (м. Харків), військових

частин №№ 3043, 3044, 3045, 3078. Відносно стабільним у минулому році був стан дисципліни у військових частинах управління Центрального ТрК (м. Дніпропетровськ).

Загальний стан дотримання правопорядку у внутрішніх військах характеризувався такими кримінологічними показниками: 1) за рік до єдиного реєстру досудових розслідувань внесено інформацію про 99 вчинених злочинів, 42 з яких були закриті за відсутністю складу злочину. Всього по військах проводиться розслідування по 57 кримінальних провадженнях, з яких на кінець 2013 року триває провадження по 24 злочинах. У ході розслідування по цих провадженнях лише 7 особам були вручені письмові повідомлення про підозру. Цей показник свідчить про те, що лише одна третина порушених кримінальних проваджень містить склад злочину, а інші є надуманими та безпідставними. По 12 злочинах, вчинених у 2012–2013 роках, справи розглядаються в судах першої та апеляційної інстанції. І по 21 справі, що були порушені в попередні роки, винесено судові рішення.

Якщо аналізувати ступінь криміногенності ТрК та підпорядкованих їм військових частин, найбільші опасіння викликають Західне (м. Львів), Східне (м. Донецьк), Південне (м. Одеса) ТрК, які мають досить високі показники порушених кримінальних проваджень у 2013 році. Військовослужбовцями підпорядкованих їм військових частин вчинено 17, 11 та 9 злочинів відповідно. Як бачимо, найбільш криміногенно ураженим є Західне ТрК (м. Львів), показники вчинення злочинів по якому перевищують майже удвічі Південне ТрК (м. Одеса). Якщо порівнювати кількість підпорядкованих цим ТрК військових частин, то принципової різниці між ними немає: Західне ТрК (м. Львів) – 8 військових частин, Східне ТрК (м. Донецьк) – 8, Південне ТрК (м. Одеса) – 7. Однак якщо говорити про реально виявлені та доведені ознаки злочинів та наявності складів злочину, то найбільш криміногенно ураженими є Західне (м. Львів) та Східне (м. Донецьк) ТрК, відносно військовослужбовців судами доведено вину по 4 та 6 провадженнях.

Для порівняння зазначимо, що у 2012 році у внутрішніх військах було виявлено 34 злочини, по яких порушено кримінальні провадження, та 5 надзвичайних подій, у результаті яких загинуло 10 військовослужбовців. Таким чином, показники дотримання стану дисципліни та законності більші, ніж у 2013 році. Водночас, незважаючи на певні позитивні зрушення, в окремих військових колективах запобіжні заходи та роз'яснювальна робота з профілактики правопорушень серед військовослужбовців є малоефективною, що призводить до вчинення злочинів та надзвичайних подій.

За підсумками 2013 року у внутрішніх військах було зафіксовано 8 надзвичайних подій, що на 60% більше, ніж у 2012 році (5 подій). Такий стан речей свідчить про відносне зниження рівня безпеки військовослужбовців із різних причин (як побутових, так і службових). Більшість надзвичайних подій відбувалася у позаслужбовий час і пов'язана з порушенням самими військовослужбовцями загальноприйнятих або спеціальних правил безпеки (у побуті, при керуванні транспортним засобом тощо). Результатом таких подій стала загибель 8 військовослужбовців (7 військовослужбовців військової служби за контрактом, 1 курсант), з яких 4 особи вчинили самогубство та 1 військовослужбовець військової служби за контрактом отримав тяжкі тілесні ушкодження. У 2012 році загинуло 10 осіб і 2 особи вчинили самогубство. Факти загибелі військовослужбовців мали місце в управліннях Центрального (м. Дніпропетровськ), Південного (м. Одеса), Східного (м. Донецьк), Західного (м. Львів) та Кримського (м. Сімферополь) ТрК, військових частинах прямого підпорядкування Головному управлінню національної гвардії №№ 3007 та 3041.

Проведений нами аналіз надзвичайних подій серед військовослужбовців внутрішніх військ показує, що основними причинами загибелі у 2013 році були: а) дорожньо-транспортні пригоди (13.07.2013, м. Золочів – наїзд автомобіля на військовослужбовця, який виконував свої службові обов'язки і від отриманих пошкоджень помер у лікарні; 21.08.2013,

---

¹Станом на вересень 2014 р. Кримське ТрК припинило свої існування, а військовослужбовці підпорядкованих йому військових частин переведені на службу до інших підрозділів внутрішніх військ. Жодна із військових частин, що дислокувалася на території Кримського півострова не виведена в повному обсязі на континентальну частину території України і не зберегла своєї структури та номера.

м. Шостка – в позаслужбовий час при керуванні власним мотоциклом не впорався з керуванням, наїхав на електричну опору та помер від отриманих тілесних ушкоджень, не сумісних із життям); б) нещасні випадки (21.08.2013, м. Одеса – під час перебування на стаціонарному лікуванні в лікарні утонув; 18.10.2013, м. Одеса – у вихідний від служби день випав з вікна власної квартири, з 5-го поверху). Отже, із чотирьох надзвичайних подій три (33%) відбулися у позаслужбовий час.

Крім названих надзвичайних подій, серед військовослужбовців мають місце і випадки самогубств, кількість яких порівняно з 2012 роком зросла у два рази (2012 рік – 2, 2013 рік – 4). Такий показник свідчить про низьку якість виховної роботи з особовим складом та незадовільну роботу офіцерів виховних частин з попередження незворотних утрат серед військовослужбовців (військові частини №№ 3009, 3024, 3053, факультет підготовки фахівців для внутрішніх військ Національної академії внутрішніх справ (м. Київ).

Основними причинами, що стали рушійною силою до самогубств військовослужбовців, як і в попередні роки, залишаються негативні індивідуальні психологічні особливості, конфліктні ситуації з рідними та близькими особами, страх відповідальності за вчинені проступки по службі. Не можна виключати і такого фактору, як неналежний контроль з боку безпосередніх керівників за поведінкою підлеглих на службі і в побуті, незнання особистих проблем та переживань підпорядкованих військовослужбовців. Також важливим фактором є і відсутність відповідної індивідуальної роботи та необхідних попереджувальних заходів з боку безпосередніх начальників та командирів.

За підсумками останніх двох років (2012–2013) спостерігається негативна тенденція до збільшення кількості вчинюваних військовослужбовцями злочинів за фактами порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями строкової служби, що потягли за собою заподіяння тілесних ушкоджень. Причинами вчинення таких злочинів є суттєві прорахунки в роботі командування військових частин щодо запобігання злочинам, підтримання внутрішнього порядку в підпорядкованих підрозділах, безконтрольність за поведінкою військовослужбовців з боку військових командирів, а часто – їхня некомпетентність у вирішенні міжособистих конфліктів. Крім того, індивідуальна робота з військовослужбовцями строкової служби проводилась формально, психологічний супровід військовослужбовців, віднесених до групи посиленої психологічної уваги, не здійснювався. Також не можна не відзначити, що у військкоматах має місце призов до внутрішніх військ осіб, які допускали прояви немотивованої агресії, виявляли зневагу до найближчого оточення (у т.ч. до своїх батьків). А це свідчить про неякісну роботу призовних комісій військкоматів.

За останні 2 роки збільшилась і кількість випадків ухилення від військової служби, самовільного залишень військової частини. Якщо у 2012 році таких випадків було 2, то у 2013 році вже 5, а у 2014 році ця тенденція набула масового характеру. Підрахувати кількість таких випадків за останні 10 місяців практично неможливо, оскільки бойові дії на території частини країни та вихід з її складу АР Крим не дозволяє цього зробити. Причинами ухилення від військової служби є неналежний контроль керівним складом військових командирів та начальників за окремо дислокованими підрозділами у будні дні, зосередження в одному підрозділі військовослужбовців групи посиленої психологічної уваги на значному віддаленні від ядра військової частини, поверхова індивідуальна робота з військовослужбовцями строкової служби та офіцерами ротної ланки. Крім того, банальний страх та легкодухість військовослужбовців стають суб'єктивними причинами даних діянь. Вік військовослужбовців при цьому не відіграє значної ролі. За час проведення бойових дій самовільно покидали військові частини і солдати строкової служби віком 18–24 років, і офіцери віком 25–43 років.

Зустрічаються серед військовослужбовців і такі протиправні діяння, як незаконний обіг наркотичних засобів. У 2012 році було виявлено лише один випадок, а у 2013 році – 3. Набули поширення також злочини у сфері службової діяльності, такі як зловживання владою, службові підроблення, викрадення військового майна шляхом зловживання службовим становищем, одержання неправомірних вигод. По цих злочинах показники за останні 2 роки зросли удвічі. Причинами вчинення цих злочинів стали невжиття ефективних заходів щодо збереження матеріальних цінностей у військових частинах, послаблення контролю за

їх використанням, що призводить до втрат, крадіжок та псування державного майна. Усього за підсумками 2013 року у внутрішніх військах допущено 10 випадків викрадення, привласнення військового майна, грошових коштів та 1 випадок псування майна у військових частинах. Набули загрозливих масштабів для військ викрадення грошових коштів працівниками фінансових служб. Так, у вересні 2013 року працівниками фінансової служби військової частини № 3029 було привласнено протягом 2011–2013 років бюджетні кошти у сумі 955 тис. грн., призначені для виплати грошового забезпечення військовослужбовцям частини; у військовій частині № 3012 бухгалтером фінансової служби за період 2012–2013 років привласнено 260 тис. грн.; у військовій частині № 3059 бухгалтер (касир) фінансової служби частини протягом 2011–2013 років привласнила грошові кошти у сумі 72 тис. 292 грн. По цих фактах порушені кримінальні провадження, але повернути викрадені кошти швидко не вдасться. Непоодинокими є випадки приведення до непридатності для використання дизельного пального, що зберігається на складах недоторканого запасу військових частин, унаслідок неправильного зберігання, змішування з іншими видами палива. Залишається актуальним і питання попередження корупційних діянь серед військовослужбовців військ. За видами адміністративних корупційних правопорушень найбільшого розповсюдження набули у 2013 році: 1) використання службових повноважень з метою одержання неправомірної вигоди – 1 (військова частина № 3028); виконання робіт на основі сумісництва – 4 (військові частини № 3012 – 1, № 3005 – 1, № 3039 – 2). За вчинення корупційних правопорушень до адміністративної відповідальності притягнуто 4 військовослужбовці за контрактом, одного звільнено від відповідальності за нереабілітуючими мотивами; звільнено зі служби 5 військовослужбовців за контрактом.

Зберігається негативна динаміка й щодо збільшення кількості злочинів, вчинених військовослужбовцями військової служби за контрактом. Так, протягом 2013 року військовослужбовцями вказаної категорії було вчинено

18 злочинів, тоді як у 2012 році – 12. Рішеннями судів першої інстанції визнано винними у вчиненні злочинів 10 контрактників, і триває судовий розгляд іще по 2 справах.

За період 2012–2013 років зросла удвічі кількість надзвичайних подій серед військовослужбовців внутрішніх військ. Якщо у 2012 році було допущено 4 надзвичайні події, то у 2013 році – вже 8. У результаті цих подій загинуло у 2012 році 5 військовослужбовців, а у 2013 році – сім. Причинами, що призвели до надзвичайних подій, можна назвати те, що не всі військові командири до кінця усвідомили вимоги Кримінального процесуального кодексу України щодо їх ролі і місця в підтриманні належного стану військової дисципліни і правопорядку в підпорядкованих військових колективах, стали на шлях приховування злочинів (військові частини №№ 3014, 3023, 4114, 3039).

Висновки. Як видно з проведеного аналізу, військовослужбовці внутрішніх військ протягом останніх двох років вчиняли різного роду злочинні діяння. Але всі вчинені злочини об'єднує те, що вони мають спільні детермінанти. Основними причинами та умовами вчинення злочинів у внутрішніх військах стали: 1) неналежний контроль за підлеглими з боку військових командирів та начальників; 2) формальне проведення виховної роботи з військовослужбовцями, в т. ч. з тими, хто входить до груп посиленої психологічної уваги; 3) призов та прийом на службу осіб, які за своїми моральними, психологічними та діловими якостями не відповідають встановленим вимогам і дискредитують звання військовослужбовця внутрішніх військ; 4) приховування фактів порушень дисципліни та законності військовим керівництвом військових частин; 5) неналежне проведення індивідуальної виховної роботи з військовослужбовцями, що допускають порушення військової дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Огляд про стан військової дисципліни та профілактики правопорушень у внутрішніх військах МВС України у 2013 році та заходи щодо їх поліпшення в I півріччі 2014 року : Лист № 3/19/1-176 від 17.01.2014 р. – К. : ГУ ВВ МВС України, 2014. – 21 с.

